

ez a megállapítás a szerzót dicséri. De a tartalom mellett a külső köntös is fontos. Ez elsősorban a kolozsvári nyomdát dicséri, amely gondos, szép technikai munkát végzett. A kompozíciójában és színösszeállításában egyaránt izléses borítólapon Cseke Tamás munkája. Mindezt pedig a Tudományos Könyvkiadó tette lehetővé, amely a természettudományok területén már több értékes magyar nyelvű kiadvánnyal szerzett örömet mindnyájunknak. Cseke Vilmos könyvével a matematika is szóhoz jutott a Tudományos Könyvkiadó arra irányuló törekvésében, hogy a magyar olvasók anyanyelvükön ismerkedhessenek meg a tudományok újabb ágival. A jó kezdés jó folytatását várjuk.

Maurer Gyula

Természettudományi múzeumaink

„Enyed. Természettudományi Múzeum. 1796-ban alapították, az ország legrégebbi múzeuma, a múltban a volt Bethlen-kollégiumhoz tartozott. 1951-ben szervezték újjá. Gazdag ásványtani, őslénytani, tojás- és növénygyűjteménye, rovar- és lepkekollekciója több mint 30 000 darabból áll, egyesek igen ritkák* — olvasom Marin Mihalache munkájában.* Az ország szám szerint is gyorsan gyarapodó, „belsőleg” is rohamosan fejlődő múzeumait a gyakorlati tájékoztatás igényével elsőként áttekintő, hézagpótló kötet régi szakmai gondjainkhoz nyújt számszerű támpontokat.

A múzeumi mozgalom nálunk és szerte a világon erős gyökerekkel kapaszkodik a természettudományos értékek megőrzésének hagyományába. Vajon a múzeumfejlesztés mai gondjai között ezekhez a hagyományokhoz és világunkban kiérdemelt súlyához mérten szerepelnek-e múzeumainkban a természettudományok?

A múltba tekintve, a természettudományi gyűjtemények megjelenése a rendszeres növény- és állatgyűjtéssel, a kőzetek és ásványok megismerésével, a hazai föld tudományos felfedezésével függ össze. A XVIII. században, valamint a XIX. század elején ez a munka még csak elvétve áll kapcsolatban tudatos múzeumi törekvésekkel; a gyűjtemények java része a gyűjtő halála után került — ha került — a később szerveződő múzeumokba. A felfedező korszak kiteljesedése természettudományi gyűjteményeink megerősödésének kora.

A XIX. és XX. század fordulójától a múzeumok népevelő, oktató szerepe hangsúlyozódik, és — bár a felfedező szakasz bizonyos területeken a mai napig sem zárult le végleg — lanygulni kezd

Jancsó professzor irodalmi munkásságáról. Bevezetőjében Szigeti József egy életművelő koordinátáit méltatva hivatkozik a múlt és jelen dialektikus egységben való szemléletére, mely érthetővé teszi, hogy a posztumusz kötet szerzője a maga pályáján mindenkör a jelenkor törekvéseiből indulva elevenítette fel és elemelte a magyar irodalom gazdag hagyatékát. Erdemes tudatosítanunk az új nemzedékben, hogy ő volt az a tudósunk, aki már 1934-ben az Erdélyi Fialatokban és az Erdélyi Múzeumban — Lunacsarsz-kjra és Lukács Györgyre hivatkozva — a szociológia, lélektan, történetírás és művelődéstudomány összefüggésrendszerébe emelte honi magyar irodalmunk kérdéseit, majd a haladó hagyományok ivén kapcsolta múltunkat jövőnkhez. (*Kriterion*, 1972.)

KÓS KÁROLY—SZENTIMREI JUDIT—NAGY JENŐ: Kászoni székely népművészet. — Szép eredménye ez a könyv a szakmán belüli együttműködésnek: a három szerző három önálló, de egymást kiegészítő tanulmányban igyekszik felleltározni Kászoni néprajzi értékeit a maguk teljességében. Kutatásuk és erről szóló számadásuk nyomán több nézőpontból megvilágítottan áll elénk a felmérés tárgyául választott tájegység; s ebből egy, a népi életvitel mindennapjaiból sarjadzott gazdag motívumvilág válik közkincsé. Részletesen tárgyalja a monográfia a házat, a bútorzatot, a viseletet és a díszítőművészetet, s mennyiségileg is impozáns tárgyi néprajzi tényanyagot ad az olvasó kezébe — a csak érdeklődőnek gyönyörködés, a szakembernek tanulmányozás, alkotó felhasználás céljára. Mindez, a kötet illusztrációs anyagának bőségével és a technikai szerkesztés színvonalával együtt, a romániai magyar nem-

* Marin Mihalache: Ghidul muzeelor din România. Editura pentru turism. București, 1972.

TÉKA

zetiség néprajzi bibliográfiájának értékes darabjává avatja ezt a munkát, amelyhez hasonlók megjelenését mindannyian érdeklődéssel várjuk. (*Kriterion*, 1972.)

JEVGENYIJ JEVTUSENKO:

Ebredő város. — A válogatás a költő régebbi és új verseit tartalmazza. Az ötvenes évek közepén tűnt fel lendületes, szókimondó költeményeivel, és a fiatalos hév mai napig sem hunyt ki írásaiból. A formai tökéletesség, kidolgozottság helyett valami mást szándékozik olvasóinak nyújtani, és ez a más a mondanivaló mélységéből harsan fel élesen: „... be-széded / legyen világosan szóló, / szerény s nagyszerű, / almához hasonló, / mely hordja már az ifjú almafát!” Forradalmár költő; lázong azok ellen, akik csak fél kezükkel tartják a zászlót, másik „szebükkel” lévén elfoglalva, akiknek a kivívott hatalomnál drágább saját „nyomorult kis hatalmuk”; együtt érez Európa és Amerika fiataljaival, háborog a visszasságok láttán, gyermeken tiszta indulattal. Talán ezért is tartja magához annyira közelállónak az ifjúság. Mert éneke jelent igénylő: jövőt formáló... (*Európa*, 1972.)

I. L. CARAGIALE: Őtóra tea. — A magyar olvasó — régebbi kiadásokból — ismerheti e kötet novelláit, karcolatait, jeleneteit. A válogatás *milyensége* jelent egészen újat. Páskándi Géza előszavát idézve, Caragiale mint „egy másik »esztétikai hullámhossz« megsejtője” szólal meg itt. Ez a Caragiale beilleszkedik abba az írói vonalba (Brătescu-Voinești vagy Karinthy mellett), amely előkészíti a második világháború után életre kelt közép- és kelet-európai groteszket. Témavilága, fanyar humora és tisztánlátása teszi Gogol zseniális íróitársává; bizonyítják ezt olyan művei,

az új felfedezésének lehetőségétől serkentett gyűjtőmozgalom. A múzeumi fejlesztés egyre inkább befejezettnek minősül; fő feladatává válik a már feltárt értékek megőrzése és az ismeretterjesztés. A nemzeti öntudat sokoldalú kimunkálásának vetületeként az eddignél nagyobb súlyt kapnak a régészeti, történelmi, néprajzi, képzőművészeti és irodalmi vonatkozások. A múzeumi mozgalom fő célja — M. Mihalache megfogalmazásában — az lesz, hogy „változatos kiállítási tárgyak segítségével mutassa be a kárpát—dunai térség földjére évezredek óta letelepült emberek jobbra és szebbre való törekvésének folytonosságát”.

Közben azonban a múzeumi törekvésektől függetlenül gyökeresen és feltartóztatathatatlannal változik a *kárpát—dunai térség földjének képe*. Tervmutatók szigorú előírásai szerint török az ekék az egykori ősgyepeket, zuhannak le őserdők szálfái. Helyükön világhódító külföldi kultúrfajták szökkennek szárba, külhoni fák növelnek törzset. A múzeumok néprajzi-történelmi kincseit tápláló föld néhol egy évtized alatt többet változott, mint eddig századok vagy éppen ezredek alatt. A változások követéséhez, a szó legszorosabb értelmében vett „muzeális helyzetek” rögzítéséhez kevés a fizetett szakember. A XX. század második felének közepe táján az élet mikrokozmoszának vizsgálata kecsegtető, vonzó és korszerű. Megváltozott maga a természettudomány. A *terepről*, az esőverte havasi erdőkből, a napégette szénamezőkről, a kőzetrejtő tárnákból és feltárásokból a műszersorok világa, a molekulák birodalma, az atomrácrok vizsgálata felé húzódik — részben önként, részben megszabott szervezeti keretekhez igazodva.

A változások következményeképpen napjainkra egy új, klasszikus értelemben is *múzeumi* feladat körvonalazódott: a múlt természeti emlékeinek pontos felmérése és a helyzetkép rögzítése az utókor számára. A feladat méreteire tekintve új keretek között kellene találkoznia múzeumi mozgalmunknak természetvédő törekvéseinkkel, hiszen szomorú példa, hogy nem egy (esetleg éppenséggel védett) területünknek ma már csak *egykori* képe lenne értékes tudományos szempontból — ha pontosan ismernék ezt a képet. A technikai fejlődés sodrának ellenszegülni reménytelen, és az emberközponitú indokokat figyelembe véve legtöbb esetben nem is szabad; de a dokumentumokat megőrizni az egészséges nemzeti öntudat ápolásának szempontjából sem lebecsülendő, jövőnk iránti kötelesség.

Ezeket tudva kell figyelniük az adatokra. Az országnak a jelen útmutatóban számon tartott 354 múzeuma és emlékháza közül 11 vegyes, 50 képzőművészeti, 77 emlékház, 78 néprajzi és népművészeti, 90 történelmi és régészeti, hatot pedig nem sorol be egyik kategóriába sem a tárgymutató. A 312 társadalomtudományinak minősíthető egységgel szemben mindössze 42 természettudományi szakosztályt tart számon, és ezek közül — tapasztalataim szerint — nem egy bizony háttérbe szorul az erőteljesen fejlesztett részlegek mögött.

Nem éréktelen egy pillantást vetni a szakmúzeumok megyei elosztására. A múzeumi hálózat

szempontjából gazdag megyékben, például Argesben 16-ból 3, Prahovában 24-ből 2, Szebenben 18-ból 3, Suceavában 15-ből 3, Iasi-ban 17-ből 3, Kolozsváron 11-ből 3 a természettudományi múzeumi szakosztályok száma, Brassóban 13-ból egyben sincs ilyen részleg. Az arányokat — de csak az arányokat — tekintve ebből a szempontból *viszonylag* jobban állnak a múzeumokkal gyengébben ellátott megyék, ahol a kevés létesítményből (Brăila 1, Buzău 3, Hargita 5, Kovászna 4 stb.) legalább egyben egyben működik természettudományi részleg is, sőt Hargita megyében az 5-ből 3-nak van ilyen szakosztálya. Ugyanakkor például Szilágy és Maramaros megyéből nem jelez a kötet egyetlen ilyen múzeumi részleget sem.

Figyelmet érdemel a mellékelt múzeumi hálózat bemutató térkép is, amelyen nagyjából 3 múzeumi háromszög rajzolódik ki: a Dornavatra—Roman—Dorohoi, Segesvár—Szeben—Gyulafehérvár, Brassó—Pitești—Ploiești összekötő vonalaktól határolt területeken. Ezek fölött áll a főváros gazdag, mintegy 56 múzeumi létesítményt magában foglaló hálózata.

Sűrű múzeumhálózatot nyilván csak turisztikai szempontból előnyben részesíthető területeken érdemes fenntartani. Éppen ezért több figyelmet érdemelne a Kolozsvár és Csucs közötti fehér folt, Kalotaszeg és a Mócvidék találkozása, de a Mezőség ma is érdekes élővilágot átszelő úthálózata is. Múzeumi védelmet érdemelne számos, még együtt levő vagy összegyűjthető tudományos hagyatékok is, amelyek mellett a *genius loci* varázskörében tehetséges fiatalok kaphatnák feladatuk elvégzését.

Ezekre a feladatokra tekintve, a múzeumi megvalósítások közül két előremutató példát szeretnék kiemelni. 1969-ben a sepsiszentgyörgyi múzeum folyóirata, az *Aluta* I. számában jelent meg a Rétyi Nyír monografikus feldolgozása (*Mesteacănișul de la Reci — Studiu monografic*, német és magyar nyelvű összefoglalóval). A szerző, Kovács Sándor, példás sokoldalúsággal gyűjtötte egybe ennek az érdekes tájegységnek a geomorfológiájára, klimatikai viszonyaira, hidrografiájára, természetes növénytakarójára és állatvilágára vonatkozó adatokat és irodalmat. Hasonló területegységre tekintő feldolgozások — kiegészítve az adott állapotokat rögzítő új felmérésekkel, geobotanikai és más jellegű térképek támaszkodó vázlatokkal — értékes tudományos dokumentumok lehetnek a jövő számára.

Nem kevésbé fontos a múltban elért, azóta feladásra került megvalósítások felkutatása, feldolgozása és áttekélése. Példa erre a nagyváradi múzeumnak Bécsi L. Tamás által megírt kötete (*Catalogue of the Oological Collection of the Museum in Oradea*. Criș Rivers Region Museum. Oradea, 1971), mely jórészt a Dobay László jeles erdélyi ornitológus összehordta tojás- és fészekgyűjtemény anyagát dolgozza fel. Ez a sok fáradságot követelő, gondos munka nemcsak Erdély egykori madárvilágának ökológiai szempontból is értékes adatait közli, hanem hozzáférhetővé teszi Dobay nemzetközi cse-

mint a *Két sorsjegy*, *Goe úr*, *A törzsökös románok*. Másrészt: nagyszerűen megkomponált, dialógusszerű novellái és jelenetei Ionesco előfutárának mutatják (*Leonida nacsás úr és a reakció*, *Kebelebarátok*). A kötet utolsó fejezete ízelítőt nyújt az író cikkeiből, tanulmányaiból s egyben a századforduló román irodalmi életéből. (*Kriterion*, 1972.)

Dictionar al literaturii franceze. — A világirodalom nemzeti irodalmait bemutató sorozat második köteteként jelent meg a francia irodalmi kislexikon. Azoknak készült, akiknek gyakran szükségük van pontos adatokra az adott szakterületről. Az anyag az alkotók mellett névtelen irodalmi művekkel, jellegzetes francia irányzatokkal, kulturális intézményekkel is foglalkozik. A cikkek — bár négy szerző összefogásából született a munka — viszonylag egységes filológiai szempont alapján készültek, keveset közölnek az életrajzokból, a hangszült az illető személyiség alkotói eredményeire helyezik. Azok az értékelések, amelyekre a szerzők vállalkoztak és vállalkozhattak, a kortárs irodalomtudomány haladó szempontjait tükrözik. (*Editura științifică*, 1972.)

KEN KESEY: Száll a kakukk fészkére. — Az amerikai beatnemzedék után jelentkező új hullám egyik legérdekesebb képviselőjének regényét kapja kézbe a magyar olvasó. A nálunk kevésbé ismert szerzőről idézünk néhány sort Sarbu Aladár kitérő utószavából: „Olyan ember, akiben az indulat eszmévé, az eszme előbb utóbb cselekvéssé érik. Ha mégis inkább a gondolattá érelt változatot üdvözljük elsősorban, és bizalmatlanok vagyunk a tetteiben megvalósítottal szemben, annak oka fő-

leg a társadalom, amelyben él." Az amerikai társadalomnak jóléti felszíne alatt húzódó ellentmondásait és a tökéletesen szervezett élet pusztító légkörét tárja elénk Kesey megrázó víziója, mely megformálásában és látásmódjában rokonítható Kafka vízióival. A regény színtere jólismert hely, az elmeógyintézet. Kesey hőseivel benépesítve talán minden eddiginél meggyőzőbben igazolja az elmeógyintézet—polgári társadalom párhuzam jogosságát. Félelmetes rajza ez a feltétlenül engedelmeskedő embereket kitermelő hatalomnak. Az üzem tökéletesen működő fogaskerekei óraműpontossággal veszik elejét minden lázadásformának, és formálják az alanyokat jól bevált eszközökkel a felsőbb igényeknek megfelelőre. (Európa, 1972.)

VARGA RÓZSA—PATYI SÁNDOR: A népi írók bibliográfiája. — Nemcsak a kutatók számára igen értékes ez a könyv, hanem az irodalomkedvelőknek is bepillantást nyújt a huszadik századi magyar irodalom egyik legjelentősebb irodalmi irányzatának, a népi írók mozgalmának történetébe. A vaskos könyv négy nagyobb fejezetre oszlik: *A népi írók művei; Irodalom a népi írókról; A mozgalom és az Előzmények és rokonmozgalmak.* Tizenhét író — közöttük Illyés Gyula, Németh László, Szabó Pál, Tamási Áron és Veres Péter — 1920 és 1960 között kifejtett munkásságának tükröképe. Hazai vonatkozásban külön érdekessége az, hogy Tamási műveinek és a róla szóló bírálatoknak és közleményeknek a lehető legpontosabb bibliográfiája mellett a negyedik fejezetben külön foglalkozik az Erdélyi Fiatalok mozgalmával, sajtóbeli jelentkezéseivel, és a Vásárhelyi Találkozóznak is külön alfejezetet szentel. A munka egyben képet nyújt a

rekapcsolatok révén összegyűjtött, Ausztriától Új-Zélandig terjedő anyagát is, és nyilvánvalóvá teszi a lelkiismeretes muzeológiai megközelítés egyre növekvő dokumentációs értékét.

A múzeumok „a művelődés csodálatra méltó eszközei” — idézi M. Mihalache könyvének első mondatában Nicolae Iorga tömör, lényeglátó megfogalmazását. Szocialista rendszerünk nagy megvalósításait tükröző adat, hogy évente több tízmillió ember, az ország felnőtt lakosságának mintegy kétharmada vásárol belépőjegyet a múzeumokba, és vásárol (vagy vásárolna) színvonalas tájékoztató kiadványokat is. Kár, hogy a *Ghidul muzeelor* hasznos adatai közül hiányzik legalább a jelentősebb múzeumi kiadványok, tudományos és népszerűsítő sorozatok ismertetése, hiszen egyetlen intézményünkben sem kapcsolódik olyan szervezetszervezésbe az alkotó kutatás az eredmények közérthető népszerűsítésével, mint éppen múzeumainkban.

Népnevelésről lévén szó, melynek mindenkor az anyanyelv volt a leghatásosabb eszköze, múzeumainknak nemzetiségi vonatkozásban is jelentős mulasztást kell pótolniuk, hiszen tudomásom szerint érdemleges magyar nyelvű természettudományi tájékoztató — Kovács Sándornak és Kónya Adámnak a Rétyi Nyírről és Bálványosvárról szóló, részint múzeumi kutatásokból sarjadt, de folytatás nélkül maradt vállalkozásán kívül — nem jelent meg.

Hazánk földjének nemcsak színes történelmi és néprajzi képe, de változó jelene és új arcú jövője is van. A jelent felmérni és a jövőnek hiteles képekben átmenteni: a társadalomtudományi feladatokkal vetekedő múzeumi feladat.

Szabó T. E. Attila

Casanova

Nincs mivel játszanunk? Csinálunk magunknak játékot. Nincs kit szeretnünk? Megszeretjük azt, akit eddig csak a közönyre tartottunk érdemesnek. Úgy érezzük néha, hogy nem élünk? Nézzünk csak utána: hátha kiderül, hogy mégis éltünk. Aki nem mondott szavak hangulata túléli a kimonodtakét. És talán a jó írás titka is ez. Vári Attila. Könyvét* mindenesetre nehéz elfelejteni. Kíméletlensége perzselő és andalító. Naivsága gyötrő, meseje felkavaró. A múltunkat kavarja fel.

Vári Attilát nem véletlenül nevezik ugyan nemzedéke — a háborúban és közvetlenül a háború után született generáció — egyik tehetséges írójának, de végül is tehetségesnek nevezni valakit a várakozás jele. Ez a könyv viszont türelmetlenül sürgeti a jelző elmaradását. Vári Attila szűkszavú líraisága, fegyelme, magabiztosan dobbanó írói pulzusa, világnézeti és etikai határozottsága, látványos,

* Vári Attila: Casanova. A zongora árverése és más történetek. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest, 1972.